

માર્ગ અને મકાન વિભાગ

ગુજરાત સરકાર

દ્વિતીય ગુજરાત રાજ્ય ધોરીમાર્ગ યોજના

કાર્યકારી સારાંશ

સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના

(Indigenous Peoples Development Plan)

ઓક્ટોબર ૨૦૧૩

કાર્યકારી સારાંશ

1. સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના

1. ગુજરાત સરકારે, માર્ગ અને મકાન વિભાગ દ્વારા દ્વિતીય ગુજરાત રાજ્ય ધોરીમાર્ગ યોજના (GSHP-II) હાથ પર લીધેલ છે. રાજ્યના પસંદ કરવામાં આવેલ હાર્દસમા માર્ગો ઉન્નતિ, જાળવણી અને માર્ગની સુધારણાની કામગીરી માટે આવરી લેવાયા છે. ગુજરાત સરકારે આ પરિયોજનાની કામગીરી વિશ્વ બેંકની સહાયથી કરવા સૂચિત કરેલ છે. આ પરિયોજનાની પ્રાથમિક તૈયારી પરામર્શદાન સેવાઓ (PPWCS) માટે માર્ગ અને મકાન વિભાગે મે. લી એસોસીએટ સાઉથ અશિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (LASA) ને જાળવી રાખેલ છે. વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ માં મા.મ. વિ દ્વારા રાજ્ય ના હાર્દસમા રસ્તાના માળખા માટે સુયોજિત પર્યાય અભ્યાસ કરવામાં આવેલ અને ત્યારબાદ તેને વર્ષ ૨૦૧૦માં પુનઃમાન્યતા આપેલ હતી. ૧૦૦૩.૨૨ કિ.મી લંબાઈના માર્ગની ઉન્નતિની યોજના માં: (I) ૬૪૪.૦૫ કિ.મી માર્ગોની ઉન્નતિ કે જેમાં એક માર્ગીય/મધ્યવતી માર્ગીય રસ્તામાંથી ૨ માર્ગીય રસ્તા/૨ માર્ગીય રસ્તાની બંને બાજુની પેવ શોલ્ડર્સ / ૪ માર્ગીય રસ્તાનું મજબુતીકરણ/ઉન્નતિના કામ આવરી લેવાયા છે અને (II) બાકી રહેતા ૩૫૯.૧૭ કિ.મી.માર્ગની ખાસ જાળવણી. માર્ગ અને મકાન વિભાગે , આપવામાં આવેલ અગ્રતા મુજબ, એકંદરે ૩૯૪ કિમી. લંબાઈ નાં ૯ માર્ગ પસંદ કરેલ છે. ઉન્નતીકરણ નાં ૧૩ રસ્તાઓ – (યોજનાનાં) અમલીકરણ માટે આવરી લેવાયા છે. જે પૈકી ૮ રસ્તાઓ (માર્ગો), માટે તાલસ્પરશી અહેવાલ ના ભાગ રૂપે સામાજિક બાહેધરી અહેવાલ (SOCIAL SAFEGARD REPORTS) તૈયાર કરેલ છે.
2. ગુજરાતમાં, અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં ૪૩ આદિજાતી તાલુકા આવેલા છે, ૧૫ ખાના (POCKETS) અને ૪ ઝૂમખાં (Cluster) આવેલા છે, જે ૧૨ જિલ્લામાં પથરાયેલા છે. આ વિસ્તારો રાજ્યના સૌથી પછાત વિસ્તારો છે જેનું વર્ગીકરણ; ડુંગરાળ પ્રદેશ, પથરાળ જમીન છે, વરસાદની અનિશ્ચિતા, અને વનભૂમિના પથરાયેલા મોટા વિસ્તાર, વગેરે મુજબ છે. આ ૧૨ જિલ્લાઓ પૈકી યોજનાનાં પસાર થતા માર્ગો ત્રણ જિલ્લાના ચાર તાલુકાઓ એટલે સાબરકાંઠા જિલ્લાનો મેઘરજ તાલુકો, (ધનસુરા-મેઘરજ માર્ગ), પંચમહાલ જિલ્લોના સંતરામપુર અને કડાણા તાલુકા (લુણાવાડા-ખેડાપા માર્ગ) અને વડોદરા જિલ્લોનો સંખેડા તાલુકો, (ડભોઈ-બોડેલી માર્ગ)નો સમાવેશ થાય છે. અનુસૂચિત આદિજાતિઓ પર આ યોજના

ની અસર ઘટાડવા અને રાષ્ટ્રીય, રાજ્ય અને વિશ્વ બેંકની સુરક્ષાની નીતિની પૂર્તતામાટે સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP) તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. માર્ગો જે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાંથી પસાર થાય છે, તેવા વિસ્તારોમાટે સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP) તૈયાર કરવામાં આવેલ છે.

1.1. અનુસૂચિત (આદિવાસી) વિસ્તારો(Scheduled Areas) માંથી પસાર તથા યોજનાનાં માર્ગો માટે સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP)

3. સામાજિક અસરોનું મૂલ્યાંકન(SIA) નાં શોધો અનુસાર યોજના ના 3 માર્ગો માટે સ્થાનિક તદ્દેશીય માનવવિકાસ યોજના (IPDP) તૈયાર કરવામાં આવેલ છે, કે જે અનુસૂચિત વિસ્તારોમાંથી પસાર થાય છે. આદિવાસી જૂથો અને આદિજાતિ વિસ્તારની સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કર્યા બાદ સ્થાનિક તદ્દેશીય માનવવિકાસ યોજના (IPDP) તૈયાર કરવાનો ઉદ્દેશ એ છે કે સ્થાનિક આદિજાતિ વિસ્તારની જમીન સંપાદન વન હક્ક ઉપર કોઈ આડઅસર ન થાય તેનું મોટા પ્રમાણમાં ધ્યાન રહે. આદિજાતિ વિસ્તારની સંસ્થાઓ સાથે પરામર્શ કરવાથી આ યોજનાને આદિજાતિ લોકોનો વિપુલ પ્રમાણમાં ટેકો અને યોજનાને સ્વીકૃતિ મેળવવામાં તથા આદિજાતિને કોઈ ખાસ સ્પર્શતી બાબતોના કિસ્સામાં તેઓના મંતવ્યો બાદ યોજનામાં સમાવિષ્ટ ડીઝાઇનમાં તેઓના સૂચનો મુજબ ફેરફાર કરવામાં મદદરૂપ બની રહી. અનુસૂચિત જન જાતિના અનુસૂચિત વિસ્તારોમાંના અમલીકરણનો પરામર્શના મહત્વને સમજે છે. (i) આજીવિકાના પુનઃસ્થાપનમાટે, અસરગ્રસ્ત પરિવારોસાથે પરામર્શ. (ii) સમુદાયો અને મહત્વના હિત ધરાવનારાઓ સાથે પરામર્શ કરવો જેથી સરહદીય જનસમૂહનું તેઓને સમર્થન મેળવી શકે અને આમ યોજના માટે બહોળો સમર્થન મેળવી શકાય. ઉપરાંત આદિજાતિઓ ઉપર યોજનાની અસરનું પ્રમાણ અને પ્રકાર નહિવત રહે. પુનર્વસનના માલિકી નહીં ધરાવતા ત્રણ આદિજાતિ કુટુંબોના પુનર્વસનની અસર ન્યૂનતમ કરવા પુનર્વસનનું માળખામાં સ્થાનિક તદ્દેશીય માનવવિકાસ યોજના (IPDP)ના સૂચિત પગલાંઓ ના અમલીકરણ માટે સંસ્થાકીય પુરતી વ્યવસ્થા જળવાય તેવું ખાસ લક્ષ રાખેલ છે તે મુજબ પગલાં ડભોઇ-બોડેલી માર્ગ માટે લેવામાં આવશે. પુનર્વસનનું માળખામાં(RPF)માં આદિજાતિઓને કમજોર વર્ગના ગણવામાં આવ્યા છે, અને વિશેષ સહાયમાટે આદિજાતિઓના ઘરોને સામેલ કરવામાં આવ્યા છે.

1.2. અનુસૂચિત વિસ્તારો (Scheduled Areas) માં અપનાવવામાં આવેલ અભિગમ

4. સામાજિક અસરોનાં મૂલ્યાંકન (SIA)માં યોજના ની અસરો અંગે વિચારવામાં આવ્યું છે, ખાસ કરીને અનુસૂચિત વિસ્તારો (તાલુકા), કે જ્યાંથી યોજનાના માર્ગ પસાર થવાના છે, અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ પર તેની કેવી અસર પડશે, તેનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે. અનુસૂચિત આદિજાતિ (આદિવાસી) વિસ્તારોમાં કરવામાં આવેલા પરામર્શ ઉપરાંત, અસર થવાની સંભાવના હોય તેવી તમામ વસ્તીનો કે જેમાં અનુસૂચિત જનજાતિ ના ધરોનો પણ સમાવેશ થાય છે, સેન્સસ સર્વે કરાવવામાં આવ્યો અને વળતર તેમજ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન (R&R) સહાયનો અંદાજ કાઢવામાં આવ્યો.
5. અનુસૂચિત વિસ્તારો કે જ્યાંથી યોજના માર્ગો નો કોઈ ટુકડો પસાર થાય છે, ત્યાં કોઈ જમીન સંપાદન સૂચવવામાં આવેલ નથી. માર્ગોની ડિઝાઇન ઉપલબ્ધ માર્ગ અધિકારની હદ (RoW) ની મર્યાદામાં તૈયાર કરવામાં આવેલ છે, જેથી જમીન સંપાદન ન્યૂનતમ કરવું પડે, અને પુનર્વસનની અસરો પણ ન્યૂનતમ હદે લાવી શકાય. જેનાં પરીણામ સ્વરૂપ, જમીન સંપાદન ને લગતી કોઈ સીધી અસર, આદિવાસી કોમ્યુનિટી ઉપર પડતી નથી.

1.3. પાંચમાં અનુસૂચિત વિસ્તારો (FIFTH SCHEDULE AREAS) માં અસરો

1.3.1. ડભોઇ-બોડેલી માર્ગ

6. સંખેડા તાલુકામાં આવેલ ૩ દુકાનો અનુસૂચિત જાતિ અને ૧૦ દુકાનો બીનઅનુસૂચિત જાતિના લોકો ધરાવે છે જેને અસર થનાર છે. ૩૦ મીટર માર્ગ અધિકાર ની હદ(RoW)માં આવરી લેવાય તે રીતે માર્ગની ડિઝાઇન તૈયાર કરેલ છે. (આખા માર્ગની લંબાઈ હેઠળ જમીનને અસરને સંપૂર્ણ ટાળી શકાય) જમીન થી થનારી અસરોને માર્ગતી સંપૂર્ણ લંબાઈ માં પૂર્ણ પણે ટાળી શકાય તેનું ધ્યાન લીધેલ છે.

1.3.2. ધનસુરા-મેઘરજ માર્ગ

7. સૂચિત માર્ગની ૨૪ મીટર ઉપલબ્ધ માર્ગ અધિકાર ની હદ (RoW) માં ન્યૂનતમ જમીન સંપાદન અને પુનર્વસન થાય તે રીતે માર્ગની ડિઝાઇન તૈયાર કરવામાં આવી છે. મેઘરજ તાલુકામાં જમીન પર કોઈ પણ અસર ન થાય તેનું પુરતું ધ્યાન રાખેલ છે. (મેઘરજ તાલુકાના) સૂચિત માર્ગ વિકાસને કારણે

મેઘરજ તાલુકાના અનુસુચિત જાતિના રહેવાસીની કોઈપણ મિલકતને અસર પહોંચશે નહિ. મેઘરજ તાલુકામાં કિમી ૭૯+૦૨૫ સ્થળે એક હેન્ડ પમ્પ (પાણીની ટાંકી) ને અસર થશે.

1.3.3. લુણાવાડા-ખેડાપા માર્ગ

8. સૂચિત માર્ગ વિકાસ ઉપલબ્ધ ૨૪ મી. માર્ગ અધિકાર હદ (RoW) માં ખાસ કરીને શક્ય થાય ત્યાં સુધી જમીન સંપાદન ન કરવું પડે, તથા હયાત બાંધકામને કોઈ અસર ન થાય તે બાબત ધ્યાને લીધેલ છે. પાંચમાં અનુસુચિત વિસ્તાર(V Schedule Areas) હેઠળ આવેલ સંતરામપુર તથા કડાણા તાલુકામાં જમીન સંપાદન સંપૂર્ણપણે ટાળવામાં આવેલ છે. તેમ છતાં લુણાવાડા તાલુકામાં ચાર સ્થળે (લુણાવાડા, ઉકેડી તથા ગોદણા મુવાડા) જ્યાં જોખમી રસ્તા વળાંકની સુધારણા અત્યંત જરૂરી હોવાથી આશરે ૦.૪૬૫૩ હેક્ટર ખાનગી માલિકી જમીન સંપાદન કરવી પડશે. સંતરામપુર તાલુકાના અનુસુચિત વિસ્તારમાં જ્યાં જમીન સંપાદન બિલકુલ કરવાની નથી પરંતુ રસ્તાની ધાર પર સ્થિત ૪ દુકાનોને અસર થશે. આ તમામ ૪ દુકાનોની માલિકી તથા તેનો કારભાર બિન-અનુસૂચિત જાતિ/ અસરગ્રસ્ત લોકો ધરાવે છે.
9. સંક્ષિપ્તમાં ઉલ્લેખનીય છે કે અનુસુચિત વિસ્તારો માંથી પસાર થતા સદરહુ રસ્તાઓની અસર જે તે રસ્તાની માર્ગ અધિકાર હદ માં આવેલ ગેરકાયદેસર કબજો ધરાવતી ૧૭ વાણીજ્ય હેતુની બિન-માલિકીહક્ક ની દુકાનો પુરતી સીમિત છે. આ પૈકી ૩ દુકાનો રાઠવા જાતિના લોકો ધરાવે છે (કોઠા નં: ૧-૧) આ અસરગ્રસ્ત અનુસુચિત જનજાતિના કુટુંબોને પુનર્વસનનું માળખામાં(RPF)માં થયેલ જોગવાઈઓને ધ્યાને લેવામાં અનુસુચિત જનજાતિ સમૂહની સંવેદના અને વધારાની સહાય ધ્યાને લેવાયેલ છે.

કોઠા નં ૧-૧ : પાંચમાં અનુસુચિત વિસ્તાર (Fifth Schedule Areas) માં થનાર અસરો સંક્ષિપ્ત સારણી

માર્ગ નુ નામ	તાલુકો	સૂચિત નિરૂપણ પદ્ધતિ	જમીન થનાર અસર	સ્થાવર જંગમ મિલકત / બાંધકામ પર થનાર અસર
ધનસુરા- મેઘરજ	મેઘરજ	માર્ગઅસર સાથે ૧૬ મીટર દ્વીમાંગીય રસ્તો	કોઈ અસર નહિ	૧ હેન્ડ-પમ્પ (ડંકી)
લુણાવાડા-ખેડપા	સંતરામપુર ખેડપા	માર્ગઅસર સાથે ૧૬ મીટર દ્વીમાંગીય રસ્તો	કોઈ અસર નહિ	બિન-અનુસુચિત જાતિ ના લોકોની ૪ દુકાનો
બોડેલી - ડભોઇ	સંખેડા	માર્ગઅસર સાથે ૧૬ મીટર દ્વીમાંગીય રસ્તો	કોઈ અસર નહિ	અનુસુચિત આદિજાતિના લોકોની બિન-માલિકીનીહક્કની ૩ દુકાનો અને બિન-અનુસુચિત જનજાતિ બિન-માલિકીનીહક્કની ૧૦ દુકાનો

પુરાવા દસ્તાવેજ: લાસાની પ્રાથમિક મોજણી, વર્ષ: ૨૦૧૨

- ૩ અસરગ્રસ્ત કુટુંબો માં કુલ મળીને ૧૦ કુટુંબીક સભ્યો છે. આ પૈકી ૧ સભ્ય નિરીક્ષર છે, ૪ સભ્યોએ પ્રાથમિક શિક્ષણ સુધી તેમજ ૪ સભ્યોએ માધ્યમિક શિક્ષણ સુધી અને ૧ સભ્યએ ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણનું ભણતર ધરાવે છે. ઉક્ત પૈકી ૧ કુટુંબ ૨ વીઘા અને બાકીના ૨ કુટુંબો કોઈ જમીન ધરાવતા નથી. અસરગ્રસ્તો પૈકી ૧ વ્યક્તિ શારીરિક ખોડખાંપણ ધરાવે છે.
- સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP)ની આકારણી મુજબ અસરગ્રસ્ત અનુસુચિત જન-જાતિના લોકોને હાલમાં સરકારશ્રીના કોઈ કાર્યક્રમ હેઠળ આવરી લેવાયા નથી. વધુમાં અનુસુચિત જન-જાતિના લોકોએ હાલના તેમના કીરકોલ વ્યાપાર-રોજગાર ચાલુ રાખવામાંજ રસ ધરાવે છે. પ્રકરણ-૮ માં રોજગાર-આવકને પુનર્પ્રાપ્તિ માટેના તબ્બકાવાર અભિગમ તથા દાર્શનિક રીતે સમર્થ અને હાથ પર લઇ શકાય તેવી પ્રવૃત્તિઓ તરફ નિર્દેશ કરે છે. આ બાબતે બીસરકારી સંસ્થા દ્વારા અસરગ્રત અનુસુચિત જન-જાતિના લોકોને તલસ્પર્શી સલાહ આપવામાં આગળ પડતો ભાગ ભજવે તે જરૂરી છે. સમયાંતરે લોકજુથના ટેકા તથા સંમતિથી તેઓના પરામર્શ કરવામાં આવશે જેમાં તેમને આ યોજના લગતી માહિતી અને તેના થકી થનાર ફાયદા બાબતે વાકેફ કરવામાં આવશે.

1.4. વનના હકો અને સ્ત્રોતોની પ્રાપ્તિ પર અસર

- વન અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૬ અનુસાર અનુસુચિત આદિજાતીઓને વનની આ જમીન ખેતીના હેતુમાટે ઉપયોગમાં લેવાનો અધિકાર છે, જંગલ વિસ્તારમાં આવેલ તળાવોમાં માછીમારી કરવાનો અધિકાર છે, ઈમારતી લાકડા સિવાયના વન ઉત્પાદનો પર અધિકાર છે, પશુઓને ચરાવવાનો અધિકાર

ઇત્યાદી છે. સૂચિત માર્ગ સુધારણાના યોજના થી અનુસૂચિત આદિજાતીઆવા અધિકારો પર કોઈ અસર નહીં પડે, કારણ કે આ રસ્તાઓ માર્ગ આધિકાર હદમાં (RoW) બનાવવા સૂચિત કરવામાં આવેલ છે. સામાજિક અસરોનું મૂલ્યાંકન (SIA) અને વિવિધ સ્તરે કરવામાં આવેલ પરામર્શ બેઠકો (રાજ્ય, જિલ્લા, તાલુકા, ગામ સ્તર), લુણાવાડા-ખેડાપા, ધનસુરા-મેઘરજ અને ડભોઈ-બોડેલીના પાંચમા પરિશિષ્ટના વિસ્તારો બતાવે છે કે, સૂચિત માર્ગ સુધારણા યોજના થી આદિજાતી જનસમુદાયના જે લોકો સંતરામપુર, કડાણા અને સંખેડા તાલુકાઓમાં રહે છે તેમના કોઈ રીતરિવાજ મુજબના હક્કો ને અસર પહોંચશે નથી, આદિજાતિઓની વસ્તી, મેઘરજ ગામમાં' યોજના ની અસરવાળા વિસ્તારમાં આવેલી નથી. તેમની સાથે કરવામાં આવેલ પરામર્શ પરથી જણાયું છે કે મેઘરજ ગામની આદિજાતી વસ્તી શામળાજી-ગોધરા ધોરીમાર્ગ (SH-146)ની આસપાસ છે, જે સૂચિત યોજના ના માર્ગથી દૂર આવેલ છે, અને સૂચિત માર્ગ સુધારણાથી તેમની ઉપર કોઈ અસર પડશે નહીં.

13. ૫૧ ગામો યોજના માર્ગમાં આવેલા છે, જે પૈકી, ૪ તાલુકા (સંતરામપુર, કડાણા, મેઘરજ અને સંખેડા)નો ભાગ છે, તેમાંથી ૩૨ ગામો અનુસૂચિત વિસ્તારનો ભાગ છે. યોજના ના માર્ગ આ ૫૧ ગામોના સંરક્ષિત વનવિસ્તારમાંથી પસાર થાય છે. વનનિયમન કાયદો(૨૦૦૬)ની જોગવાઈઓ મુજબ આ માર્ગના ૩૨ ગામો પૈકી દરેક ગામ માટે માર્ગ અને મકાન વિભાગ દ્વારા ગ્રામસભાની બેઠકો બોલાવવાની કામગીરી કર્યા બાદ વૃક્ષો કાપવા/આરક્ષિત જંગલો બાબતે ઠરાવ કરવામાં આવેલ. આ કામગીરી કરતા પહેલાં એ વાતની ખાતરી કરવામાં આવેલ છે કે, (i) એ વન વિસ્તારમાં એવા લોકો નથી રહેતા, જેમનો વન ઉત્પાદનો ઉપર પરંપરાગત અધિકાર હોય. અને (ii) અનુસૂચિત જન જાતિનો વન પરના કોઈ માન્ય અધિકાર ન હોય.

1.4.1. ગુજરાતમાં ઘોષિત થયેલી અનુસૂચિત આદિ જાતિઓ અને યોજના વિસ્તારમાં તેમના પર અસર

14. જાહેરનામા ક્રમાંક : એજેએસ/૨૦૦૩/૨૦ જીઓઆઈ/૨૩/ચ. તા. ૦૫/૦૯/૨૦૦૩ના જાહેરનામાથી ગુજરાતમાં ૨૪ જાતિઓને જન જાતિ તરીકે ઘોષિત કરવામાં આવેલા છે. ગુજરાતની ૨૪ અનુસૂચિત જન જાતિઓ પૈકી ભીલ, ધનકા, દુબળા, ગામીત, કોલી ઢોર, નાયક, પટેલીયા, રાઠવા અને છોટા ઉદેપુરના વાલી, જેતપુર પાવી, ડભોઈ, સંખેડા, કડાણા અને સંતરામપુર તાલુકાઓમાં વસે છે.

¹ મેઘરજ તાલુકામાં આવેલ મેઘરજ ગામ, પાંચમી અનુસૂચિ વાળો વિસ્તાર છે.

1.4.2. પ્રાચીન આદિમ જાતિઓના જૂથ

15. ભારત સરકારે ૭૫ અનુસૂચિત આદિ જાતિઓને પ્રાચીન આદિમજાતિ કોમો (PTG) તરીકે જાહેર કરી છે, આ જાતિઓ ૧૫ રાજ્યો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં ફેલાયેલી છે. PTGના લક્ષણો છે કે તે નાના-નાના સમૂહોમાં વસે છે, અને તેમની જાતિ લુપ્ત થઈ રહી છે, પછાતપણું અને સમાજથી અલગ-થલગ રહેવું, ખેતીમાટે પ્રાચીન પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવો, અને શિક્ષણનું પ્રમાણ નહિવત છે. ગુજરાત સરકારે² પાંચ આદિજાતિઓને આદિમ જૂથ તરીકે જાહેર કરી છે, તે છે કોલઘા, કથોડી, કોટવાલીયા, પઠાર અને સિદ્દી³. સિદ્દી કોમને છેલ્લા જાહેરનામા ક્રમાંક: એજેએસ/૨૦૦૩/૨૦ જીઓઆઈ/૨૩/ચ. સચિવાલય, ગુજરાત સરકારના તા. ૦૫/૦૮/૨૦૦૩ના જાહેરનામાથી રદ કરવામાં આવેલ છે. આદિમજાતિ કોમવાળા ૮૧ સિદ્દી પરિવારો આટકોટ-ગોંડલ માર્ગ પર આવેલ છે. જોકે સિદ્દી કોમને, સૂચિત માર્ગ સુધારણા યોજના થી કોઈ અસર થતી નથી. ગોંડલમાં પરામર્શ બેઠકોમાં સિદ્દી જાતિના સભ્યોએ પણ ભાગ લીધો હતો.

1.4.3. ગુજરાત સરકાર તરફથી આદિજાતિ વિકાસના અમલ થઈ રહેલા કાર્યક્રમો

16. ગુજરાત સરકાર દ્વારા આદિજાતિઓના વિકાસમાટે વ્યાપક કાર્યક્રમો હાથ ધરવામાં આવ્યા છે, જેને વનબંધુ કલ્યાણ યોજના અથવા મુખ્યમંત્રીશ્રીનો ૧૦ મુદ્દાનો કાર્યક્રમ કહેવામાં આવે છે. આ કાર્યક્રમ વર્ષ ૨૦૦૭ માં શરૂ કરવામાં આવેલ છે, જેનો હેતુ ઊંચી ગુણવત્તા વાળા સામાજિક અને નાગરિક માળખાઓ તૈયાર કરવાનો છે, અને ટકાઉ રોજગારની તકો ઊભી કરવી જેથી દરેક આદિજાતિ પરિવારની આવક, પાંચ વર્ષમાં બે ગણી થઈ શકે. આ કાર્યક્રમ ૪૩ સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP) તાલુકાઓમાં અમલમાં છે. વનબંધુ કલ્યાણ યોજના અંતર્ગત ગુજરાત સરકારે વિવિધ વિકાસ યોજના હાથ ધર્યા છે. જે સંકલિત આદિજાતિ વિકાસ યોજના અથવા આદિવાસી પેટા યોજના તરીકે ઓળખાય છે. દ્વિતીય ગુજરાત ધોરીમાર્ગ યોજના (GSHP-II) વિસ્તારમાં નીચે મુજબના કાર્યક્રમો આદિજાતિ તાલુકાઓમાં હાથ ધરવામાં આવે છે:

- ગુજરાતના આદિવાસી વિસ્તારોમાં કૃષિ પદ્ધતિમાં પરિવર્તનનો યોજના ;
- નાણાંકીય ફાળવણીમાટે નવી ગુજરાત પેટર્ન;

² Source: http://guj-tribaldevelopment.gov.in/downloads/ptg_development_plan_website.pdf, accessed on date 25.02.2012

³ ધૂંધરાળુ કાળા વાળ અને જાડા હોંઠ પરથી તેઓ આફ્રીકન જેવા લાગે છે. એવું માનવામાં આવે છે કે તેમને ભારતમાં પોર્ટુગીઝ લોકો ગુલામ તરીકે લઈ આવ્યા હતા. અને તેઓ સિદ્દી બાદશાહ તરીકે પણ ઓળખાય છે.

- એકલવ્ય મોડેલની નિવાસી શાળાઓ;
- આશ્રમ શાળાઓ;
- આદર્શ નિવાસી શાળાઓ;
- યોજના સન-શાઈન⁴; અને
- આદિજાતિ વિસ્તારોમાં સંકલિત ડેરી વિકાસ યોજના (IDDP)⁵;

17. આ કાર્યક્રમોનો હેતુ આદિજાતિઓનું સામાજિક-આર્થિક વિકાસ, આર્થિક ઉપાર્જનની યોજનાઓ સાથે માળખાકીય સુવિધાઓના વિકાસ કાર્યક્રમ દ્વારા કરવાનો છે, અને આદિજાતિઓના શોષણ સામે તેમનું રક્ષણ કરવાનો છે. ધ્યાન ઉપર આવેલ અસરગ્રસ્ત આદિજાતિ માટે આ કાર્યક્રમની ઉપલબ્ધ માહિતી એક માર્ગદર્શિકા તરીકે ઉપયોગી નીવડશે. સરકારશ્રી દ્વારા હયાતમાં ચાલતા રોજગાર-આવકને પુનર્પ્રાપ્તિ કરીને આદિજાતિના લોકોને સહારો આપવા જેવા કાર્યક્રમોમાંજ સ્થાનિક તદ્દેશીય માનવવિકાસ યોજના (IPDP) આવરી લેવાશે

1.5. આદિજાતિઓના વિકાસમાટે ગુજરાત સરકારની સંસ્થાકીય વ્યવસ્થા

18. રાજ્ય અને જીલ્લા કક્ષાએ સંસ્થાકીય વ્યવસ્થાનો અભ્યાસ કરવામાં આવેલ છે, તેનો હેતુ અસરગ્રસ્ત અનુસુચિત આદિજાતિ સમુદાયો જે પાંચમા પરિશિષ્ટ(Fifth Schedule) ના વિસ્તારમાં રહેતા હોય, સાથે મુક્તપણે અને અગાઉથી જાણ કરી, સંપૂર્ણ માહિતી સાથે પરામર્શ કરવાનો છે. આમ આ યોજનાના અમલીકરણ વખતે સુદ્ધાં મુક્તપણે અને અગાઉથી જાણ કરી, સંપૂર્ણ માહિતી સાથે પરામર્શ કરવા હાથ પર લેવામાં આવશે, જેને માટે હાલના સરકાર કક્ષાના સંસ્થાકીય માળખામાં પુરતી જોગવાઈ કરવામાં આવશે.
19. રાજ્ય કક્ષાએ, વિવિધ વિકાસની યોજનાઓ માટે વિભાગના સચિવ સંબંધિત વહિવટી અને બજેટ નિયંત્રણની કામગીરી કરે છે, તેમજ અન્ય વિભાગોની પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંકલનની કામગીરી કરે છે. ક્ષેત્રિય કામગીરીના વડા આદિજાતી વિકાસ વિભાગના કમિશ્નર છે અને દ્વાયબલ સબ-પ્લાનના વિવિધ કાર્યક્રમોનું ઝડપી અમલ થાય તેનું ધ્યાન રાખે છે. પ્રાચીન આદિજાતિ વિભાગના નિયામક અને

⁴ પ્રોજેક્ટ 'સનશાઈન', ગુજરાતમાં આદિજાતી ખેડૂતોની આર્થિક સ્થિતિ સુધારવામાટેની યોજના છે, તે હેઠળ તેમને આધુનિક સામગ્રી, ખેતીનું ઉત્પાદન વધારવામાટે પુરું પાડવામાં આવે છે. માળખાકીય સુવિધાઓનો વિકાસ અને યોગ્ય રીતે જાહેર અને ખાનગી ક્ષેત્રની ભાગીદારીથી ઉન્નતિ.

⁵ IDDPનો હેતુ સમગ્ર તાલુકાની આવક બે ગણી થાય અને 80% BPL પરિવારોને સહાય આપીને, તેમને ગરીબી રેખાની ઉપર લાવવાનો છે.

હોદ્દાની રૂએ નાયબ કમિશ્નર, આદિજાતિ વિકાસ, આદિજાતિઓમાં અતિપછાત જાતિઓ માટેના યોજનાઓ અંગેની પ્રવૃત્તિઓનું વહિવટ કરે છે, અને કમિશનરને વિકાસ ની યોજનાઓના સર્વાંગી અમલીકરણમાં આધારરૂપ મદદ તેમજ કરે છે.

20. રાજ્યમાં આદિજાતિ પેટા યોજના (Tribal Area Sub Plan) ૧૨ સંકલિત આદિજાતિ વિકાસ યોજના (IPDP) વિસ્તારો આવેલા છે. દરેક યોજના ટીમના વડા યોજના વહિવટદાર છે, જેઓ અધિક કલેક્ટરના સમકક્ષ છે. યોજના વહિવટદારનું અધિકાર ક્ષેત્ર યોજના હેઠળ આવેલા તાલુકા, ખાના (પોકેટ્સ) અને જૂમ્મા (ક્લસ્ટર્સ) છે.

1.6. અમલીકરણ માટે કાર્યક્રમ

21. સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક-વિકાસ યોજના (IPDP) ની કાર્યકારી સારાંશની સાથે સંપૂર્ણ પુનર્વસનનું નીતિ માળખામાં (RPF) ને તથા યોજના અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિ (PAP) ની અસર થનાર અસ્કયામતોની યાદીનું ગુજરાતી ભાષામાં ભાવનુવાદ કરીને જાહેર પરામર્શ દ્વારા જાહેરમાં મુકાશે, તેમજ ગુજરાત રાજ્ય ધોરીમાર્ગ યોજના (GSHP) ની વેબસાઈટ <http://gshp2.gov.in> ઉપર પણ મુકાશે. સંપૂર્ણ સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક-વિકાસ યોજના (IPDP) વિશ્લેષકના માહિતી કેન્દ્ર (Infoshop) થી પણ ઉપલબ્ધ થશે.
22. ત્રણ રસ્તાઓ (ડભોઇ - બોડેલી, ધનસુરા - મેઘરજ અને લુણાવાડા- ખેડપ્પા) માટે આ યોજનાના અમલીકરણ માટે ૨૪ માસની સમય-રેખા નિયત થયેલી છે. સ્થાનિક તદ્દેશીય માનવવિકાસ યોજના (IPDP) ના અમલીકરણના પાંચ માસની અંદર હક્કોના રક્ષણનું અમલીકરણ કરવામાં આવશે અને ત્યારબાદ જ રસ્તાના કામની સોંપણી ઈજારદારને કરવામાં આવશે. તેપછી બિનસરકારી સ્વયંસેવી સંસ્થાઓ માર્ગ સુરક્ષા, એચ.આઈ.વી. એઈડ્સ, રોક-થામનો પ્રચાર, યોજના અસરગ્રસ્તોને પુનઃતાલીમ તથા સર્વાંગી દેખરેખ માટે સુવિધાજન્ય જાગૃતિ કાર્યક્રમો વગેરેનું આયોજન કરશે.

1.7. સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP) માટે અંદાજ

23. સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP) ના અમલીકરણ અંતર્ગત (i) નુકસાન ભરપાઈ અને મદદ તથા (ii) યોજનાના અમલીકરણ દરમ્યાન પરિશિષ્ટ વિસ્તારના આદિજાતિ લોકસમૂહનો સતત ટેકો મળે તેવી બાબતોનો સસમાવેશ કરેલ છે.

24. સ્થાનિક તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP)ની જોગવાઈ અનુસાર અસરગ્રસ્ત આદિજાતિના લોકોને નુકસાન ભરપાઈ તથા મદદ મળી રહે તેના અસરકારક અમલીકરણ માટે હેઠળ પુનર્વસન પ્રક્રિયા યોજના (RAP)નો સમાવેશ કરીને તેના અંતર્ગત સંસ્થાકીય માળખામાં કરીને તેની ખાસ જોગવાઈનો સમાવેશ કરેલ છે. આથી IPDPના અંદાજ અંતર્ગત અનુસુચિત વિસ્તારના લોકો સાથે મુક્તપણે અને અગાઉથી જાણ કરી, સંપૂર્ણ માહિતી સાથે પરામર્શ કરવા(FPIC) માટે થનાર ખર્ચની પણ જોગવાઈ થયેલ છે.
25. મુક્તપણે અને અગાઉથી જાણ કરી, સંપૂર્ણ માહિતી સાથે પરામર્શ કરવા(FPIC) નું અમલીકરણ બે સ્તરે (તબ્બકે) નિયત કરેલ છે.(i) અસરગ્રસ્ત કુટુંબો સાથે પરામર્શ કરી તેમને મળવાપાત્ર રકમની વહેંચણી તથા રોજગાર-આવકની પુનર્પ્રાપ્તિ અને (ii) અસરગ્રસ્ત આદિજાતિ ના લોકોને વળતર, પુનર્વસન મદદ અને આ યોજનાને વિશાલ પ્રમાણમાં ટેકો મળે તે માટે ગામના લોકસમૂહ સાથે પરામર્શ કરવો. જે તે રસ્તા અસરગ્રસ્ત આદિજાતિ ના લોકોને વળતર, પુનર્વસન મદદ માટે ચોક્કસ નિયત ભંડોળની જોગવાઈ અંદાજપત્રમાં જે તે રસ્તાઓ માટે અનુક્રમે કરેલ છે. આ અંદાજપત્ર ઉપરાંત સદર 3 રસ્તાઓ માટે અગાઉથી જાણ કરી, સંપૂર્ણ માહિતી સાથે પરામર્શ કરવા(FPIC)ન અમલીકરણ કાર્યક્રમ માટે ચોક્કસ નાણાભંડોળની જોગવાઈ કરેલ છે. પુનર્વસનના અંદાજપત્રમાં ૭% લેખે ગ્રાહક ભાવાંક આધારિત વાર્ષિક કુગાવા દરને ધ્યાને લઈ તદ્દેશીય લોક વિકાસ યોજના (IPDP)ના ભાગના અંદાજપત્ર માં વાર્ષિક ઈજાફાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.